

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

БІРЮКОВА Діана Валеріївна

УДК 811.111'42

**ІНТРАТЕКСТОВІ ОПИСИ ІНТЕР'ЄРУ
В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ
(на матеріалі прозових творів XIX – XX ст.)**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі німецької філології і перекладу Запорізького національного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
ПРИХОДЬКО АНАТОЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ,
Запорізький національний технічний
університет, завідувач кафедри теорії
та практики перекладу

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
ІЛЬЧЕНКО ОЛЬГА МИХАЙЛІВНА,
Центр наукових досліджень та
викладання іноземних мов НАН України,
завідувач кафедри іноземних мов

кандидат філологічних наук, доцент
БОЙКО ЯНА ВІКТОРІВНА,
державний вищий навчальний заклад
"Національний гірничий університет"
(м. Дніпро), доцент кафедри перекладу

Захист відбудеться "6" жовтня 2016 р. о 13:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.133.08 Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13–б.

Автореферат розісланий "6" вересня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. П. Калитюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

У сучасних лінгвістичних дослідженнях приділяють значну увагу когнітивним і комунікативним аспектам семантики (Н.Д. Арутюнова, Ф.С. Бацевич, С.Г. Воркачев, С.А. Жаботинська, А.П. Загнітко, Н.Г. Єсипенко, О.М. Ільченко, В.І. Карасик, С.І. Потапенко, О.О. Селіванова, І.С. Шевченко, J.P. Gee, T.A. van Dijk, G. Fauconnier, Ch.J. Fillmore, R.W. Langacker, J.R. Taylor, A. Ziem та ін.). Не обмежуючись суто лінгвістичним підходом до мови і мовлення, вони передбачають можливість залучення до сфери аналізу даних інших гуманітарних наук, що сприяє більш глибокому проникненню дослідницької думки у природу і сутність мови, створенню послідовної та верифікованої теорії, здатної привести до валідних і переконливих результатів. Це стосується й вивчення соціокультурного простору побутування мови, створюваного зокрема дискурсами, текстами та їх складниками.

У традиційній ієрархії "дискурс – текст – надфразова єдність" найменш дослідженою є остання ланка, особливо той її різновид, що увійшов до наукового обігу під назвою "композиційно-мовленнєва форма" (КМФ). Складаючись із одиниць спадних рівнів абстракції на зразок опису, роздуму чи оповіді, КМФ часто розуміється як одна з численних форм конституювання текстової матерії. Серед таких одиниць чільне місце посідає й інтер'єр, який активно вивчають мистецтвознавство і літературознавство та менш активно – мовознавство. Всупереч наявним фрагментарним даним про КМФ "опис інтер'єру", проблема комплексного вивчення інтратекстових описів інтер'єру (IOI) все ще залишається далекою від свого вирішення.

Актуальність теми зумовлюється зростанням ролі художньої комунікації в сучасному постіндустріальному суспільстві, що зумовлює підвищену увагу до механізмів творення й сприйняття текстів і їх фрагментів як конститутивних одиниць дискурсу. Вивчення шляхів і способів вербального аранжування дискурсивного простору є вкрай важливим і з огляду на необхідність осмислення соціокультурного профілю суспільства, який зокрема формується художньою сферою спілкування. Чільне місце тут належить й інтратекстовим описам інтер'єру, які є результатом застосування мови з метою посилення естетичного впливу на її користувачів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано в межах комплексної наукової теми факультету іноземної філології Запорізького національного університету "Когнітивно-дискурсивні аспекти функціонування мовних одиниць" (номер державної реєстрації 0103U002181).

Мета дослідження полягає у з'ясуванні когнітивно-комунікативної організації інтратекстових описів інтер'єру в англomовному художньому дискурсі.

Реалізація цієї мети передбачає розв'язання таких конкретних **завдань**:

- окреслити міждисциплінарні параметри феномену "інтер'єр" і визначити його місце серед інших композиційно-мовленнєвих форм;
- розробити методику вивчення когнітивно-комунікативної організації IOI в англomовному художньому дискурсі;
- описати структурно-семантичну типологію та лінгвофілософські параметри IOI в англomовному художньому дискурсі;
- здійснити фреймове моделювання IOI та моделювання його концептуального простору у вимірах лінгвокультури;
- розкрити шляхи і способи граматичного аранжування IOI в англomовному художньому дискурсі;
- визначити лінгвостилістичну специфіку IOI в англomовному художньому дискурсі.

Об'єктом роботи є інтратекстовий опис інтер'єру – КМФ, спеціалізована на мовній презентації внутрішнього житлового простору побутування людини.

Предмет роботи становлять когнітивно-семантичні та комунікативно-функціональні властивості IOI, що актуалізуються в англomовному художньому дискурсі.

Матеріалом дослідження є авторська картотека обсягом у 1500 IOI-фрагментів. Картотека формувалася протягом 2012 – 2015 рр. шляхом добору IOI із прозових творів різних епох (кінець XIX – початок XX ст.), різних літературних напрямів (неоромантизм, реалізм, модернізм) і різних авторів – представників двох провідних англomовних соціокультур: британської (Е.Л. Войніч, Дж. Голсуорсі, Ч. Діккенс, А. Конан Дойл, Р. Кіплінг, В.С. Моем, В. Скотт, В.М. Теккерей, О. Уальд та ін.) та американської Т. Драйзер, Дж. Лондон, Ф.С. Фіцджеральд, В. Теннессі, А. Хейлі та ін.).

Методологія дослідження зумовлена когнітивно-комунікативним підходом до мовних і мовленнєвих явищ, який, ґрунтуючись на *загальнонаукових методах* індукції та дедукції, аналізу та синтезу, форми і змісту, структури й системи, передбачає комплексне застосування таких *методів лінгвістичного аналізу*, як *міждисциплінарний* (для осмислення основних наукових поглядів на інтер'єр у гуманітарній парадигмі знання), *описовий* (для систематизації основних структурно-семантичних типів IOI), *фреймове моделювання* (для з'ясування логіко-сміслової структури IOI), *лінгвоконцептуальний* (для моделювання концептосистеми IOI), *функціональний* (для усвідомлення шляхів і способів предикативного аранжування IOI), *синтаксичний* (для з'ясування синтаксичної організації IOI) та *лінгвостилістичний* (для опису стилістичних фігур, прийомів і засобів, вживаних в IOI). Окрім того, в роботі використано прийоми *спостереження, узагальнення, класифікації та систематизації*, а також елементи *кількісних підрахунків*, за допомогою яких подавалися квалітативні характеристики IOI

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній уперше визначено місце і роль IOI в системі композиційно-мовленнєвих форм і визначено основні закономірності їх конституювання в англomовному художньому дискурсі; здійснено інвентаризування їхніх основних структурно-семантичних типів із подальшим з'ясуванням онтологічних і семіотичних принципів їх упорядкування, що стали основою фреймового моделювання IOI; відтворено концептуальний простір IOI, що задається двома ментальними кластерами англійської лінгвокультури – предметністю і тримірністю; розкрито шляхи і способи предикативного аранжування IOI у триєдиній системі координат – темпоральність, модальність і персональність; встановлено специфіку синтаксичного оформлення IOI з наголосом на преферентних для IOI реченнєвих побудовах; а також описано лінгвостилістичну специфіку IOI в англomовному художньому дискурсі.

Положення, винесені на захист.

1. Інтер'єр постає в художньому дискурсі як феномен монологічного мовлення та як різновид композиційно-мовленнєвої форми "опис". Він призначений для вторинного відображення архітектурно та/або художньо оздобленого внутрішнього простору шляхом інтратекстового вкраплення – фрагмента деякого текстового цілого, який, фокусуючи увагу на речах, їх властивостях і якостях, характеризується відносною структурною завершеністю, єдністю часового, модального та персонального планів.

2. Структурно-семантична стратифікація описів інтер'єру визначається такими параметрами, як форма, зміст, функція, перспектива. З формального погляду вони розрізняються за обсягом, композицією і за характером використаних засобів; у змістовому плані – за тематизацією функціонального чи естетичного аспектів; за функціональним критерієм розрізняються дейктичні, конструктивні, характеризувальні, експлікативні та сюжетні IOI, а за особистісним – ауторіальні, акторіальні та нейтральні.

3. Інваріантними онтологічними характеристиками описів інтер'єру є просторові ознаки "предметність" і "тримірність" та часові "синхронність" і "статичність". Вони визначаються буттєвими характеристиками інтер'єру як способу організації внутрішнього приміщення, що існує у предметах, які його наповнюють, а також просторовими зв'язками між ними.

4. Онтологічні та семіотичні параметри IOI лежать і в основі їхньої фреймової моделі. Фрейм ОПИС ІНТЕР'ЄРУ являє собою трирівневу мережу, утворювану вузлами змістового та формального планів і пропозитивними зв'язками між ними. Змістова шпальта фрейму окреслює концептуальний простір опису інтер'єру, інтегрувальним началом якого є концепт-ідея INTERIOR з двома низхідними ментальними кластерами – ПРЕДМЕТНІСТЬ і ТРИМІРНІСТЬ.

5. Конституенти кластера ПРЕДМЕТНІСТЬ диференціюються за ознаками 'конструкції', 'меблі', 'декор', 'аксесуари'. Концепти перших двох груп відбивають уявлення про універсальні елементи інтер'єру, а тому демонструють свою регулярну актуалізацію. Концепти груп 'декор' і 'аксесуари' є змінними. Конституенти кластера ТРИМІРНІСТЬ диференціюються за ознаками 'висота', 'ширина' та 'довжина', кожна з яких відповідає одному з просторових вимірів і підпорядковує бінарну опозицію, зумовлену однією просторовою віссю – вертикальною (TOP – BOTTOM), латеральною (LEFT – RIGHT) чи фронтальною (FRONT – BACK).

6. Комунікативно-функціональна реалізація IOI спирається на граматичні та стилістичні параметри їхньої мовної організації. Комбінування персональних, модальних і темпоральних значень між собою, а також використання певних синтаксичних конструкцій з опорою на відповідні стилістичні засоби і прийоми сприяє тому, що вербальний портрет інтер'єру в англomовному художньому дискурсі не тільки створює враження об'єктивного відтворення дійсності, але й надсилає сигнали неприхованого суб'єктивно-авторського ставлення до нього.

7. Лінгвопоетична специфіка IOI забезпечується широким вживанням різноманітних стилістичних засобів, прийомів і фігур, зумовлених авторською інтенцією, спрямованою на адекватне відтворення предметного світу персонажів і внутрішнього простору їх побутування. За допомогою таких преферентних засобів, як епітет, метафора, метонімія, перифраз, порівняння та їх конвергенції створюється особлива образність і неповторна експресія текстового фрагменту, посилюється його естетичний вплив.

Теоретичне значення дисертації полягає в загальних принципах і підходах до об'єкта дослідження, які сприяють поглибленню й розширенню наукових уявлень щодо номінативного потенціалу та комунікативних особливостей IOI. Теоретично релевантними є запропонована когнітивно-семантична класифікація IOI, їхнє фреймове моделювання, опис їхньої концептосистеми, граматичного аранжування та стилістичної специфіки. Отримані результати мають певну значущість для таких галузей германського мовознавства, як лінгвістика тексту, когнітивна лінгвістика, дискурсознавство, лінгвопоетика, лінгвосеміотика. Проведений аналіз може стати в нагоді для подальшого вивчення аналогічних і/або споріднених явищ на матеріалі інших природних мов.

Практичне значення роботи зумовлено можливістю застосування отриманих результатів у таких нормативних курсах, як "Теоретична граматики англійської мови" (розділи "Речення на комунікативному рівні"), "Стилістика англійської мови" (розділ "Поетичні засоби і фігури мовлення"), "Основи теорії комунікації" (розділи "Мовна комунікація і суспільство", "Текст і текстова комунікація"), а також у спецкурсах як лінгвістичного, так і

загальнофілологічного спрямування. Окремі результати можуть виявитися корисними при розробці навчально-методичних матеріалів з інтерпретації тексту для студентів – майбутніх спеціалістів у галузі англійської філології та перекладознавства, а також у курсовому та дипломному проектуванні.

Апробація результатів роботи. Основні положення й результати дослідження обговорювалися на конференціях різних рівнів репрезентації – на п'яти *міжнародних*: VII Міжнародна науково-практична конференція "Мови і світ: дослідження та викладання" (м. Кіровоград, 2013), V Міжнародний науковий форум "Сучасна англістика і романістика: перший рубіж нового тисячоліття" (м. Харків, 2013), VIII Міжнародна наукова конференція "Пріоритети германського і романського мовознавства" (м. Луцьк, 2014), VII Міжнародна наукова конференція "Іноземна філологія у XXI столітті" (м. Запоріжжя, 2014), IV Міжнародна науково-практична заочна конференція "Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації" (м. Острог, 2015); на двох *всеукраїнських*: V Всеукраїнська науково-практична конференція "Актуальні проблеми викладання іноземних мов для професійного спілкування" (м. Дніпропетровськ, 2014), II Всеукраїнська науково-практична конференція "Сучасна германістика: теорія і практика" (м. Дніпропетровськ, 2015).

Публікації. Проблематику, теоретичні й практичні результати дослідження викладено в 11-ти одноосібних публікаціях, із яких п'ять – у фахових наукових виданнях України (2,35 др. арк.), дві – у зарубіжних періодичних виданнях (1 др. арк.), чотири – у тезах доповідей на конференціях (0,7 др. арк.). Загальний обсяг публікацій – 4,05 др. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (348 позицій, з яких 114 – іноземними мовами), списку емпіричних джерел (43 позиції). Вона містить 7 рисунків, 2 таблиці та 8 додатків. Загальний обсяг роботи – 255 с., обсяг основного тексту – 191 с.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі *"Теоретико-методологічні передумови вивчення інтратекстових описів інтер'єру в художньому дискурсі"* розглянуто феномен "інтер'єр" у міждисциплінарних вимірах, його місце і роль у художній комунікації, де він витлумачується як один із різновидів КМФ "опис", інтегрованої в текст і дискурс. Тут же наведено теоретико-методологічні засади дослідження з обґрунтуванням відповідної методики добору та аналізу емпіричного матеріалу.

Феномен інтер'єр підлягає науковому осмисленню у своїх матеріальній, антропоцентричній та етнокультурній іпостасях. У першій він постає як

художньо оформлена внутрішня частина будівлі, споруди, приміщення, яка параметризується в термінах розміру, пропорцій, матеріалів, світла, кольору тощо. Антропоцентричність інтер'єру ґрунтується на тому, що він обов'язково подає інформацію про людину – її настрій, думки, переживання, смаки, уподобання. В інтер'єрі завжди знаходить втілення й культура, звичаї, традиції, а в англійській етнокультурі до цього додається ще й зв'язок між інтер'єром і походженням, соціальним статусом і родом діяльності людини.

У **міждисциплінарних рефлексіях** інтер'єр має три виміри. У первинному вимірі він є архітектурним феноменом, який корелює з внутрішнім простором споруди або приміщення, у вторинному – відтворенням першого у свідомості спостерігача. У третинному вимірі інтер'єр стає об'єктом наукової рефлексії, переважно в гуманітаристиці. До того ж образотворче відображення інтер'єру досліджує лише одна наукова галузь – мистецтвознавство, а словесно-художнє – дві: літературознавство та мовознавство.

Інтер'єр у **мистецтвознавстві** інтерпретується з огляду на образотворче мистецтво (С.Д. Безклубенко, О.Я. Логвінська, М.Н. Соколов), архітектуру (Х.Г. Вальтер, А.В. Іконников, В. Кох, Ч. Мак-Кордейл) і дизайн (В.І. Глазичев, А.В. Єфимов, Дж. Пайл), де він розглядається як засіб гармонізації людської діяльності, визначає простори для її процесів, розділяє або зв'язує ці простори у необхідній послідовності. Мистецтвознавство вважає, що функціональний зміст інтер'єрів спрямований на задоволення утилітарних і культурних потреб людини. У **літературознавстві** інтер'єр визнається описовим жанром, а сам опис – головною ознакою його (інтер'єру) наукового паспорту, який має щонайменше два вияви – узагальнено-літературознавчий і конкретно-авторський. У першому випадку він тлумачиться як середовище і місце проживання героїв (Н.В. Колбіна, Е. Малек, Н.Т. Пахсар'ян та ін.). Конкретно-авторське осмислення інтер'єру пов'язане з вивченням шляхів і способів його зображення у певного митця слова в контексті ідейно-художніх пошуків і своєрідності стилю (В.О. Гуленко, Н. Городнюк, Е.Н. Костюк та ін.).

На відміну від літературознавства, яке зосереджує увагу на естетичному впливі ІОІ, **мовознавство** має справу з мовними засобами, використовуваними для цього. Попри свою слабку вивченість у мовознавстві, зумовлену його фрагментарним згадуванням у контексті КМФ (І.В. Кузніцова, Б.В. Назаров, О.В. Радчук, Е.В. Плетньова), інтер'єром найбільш послідовно цікавиться лінгвопоетика (Н.Ю. Арутюнян, Е.М. Жура, Д.В. Мусатова), яка на тлі визначення його ідейно-художньої цінності приділяє першочергову увагу різнорівневим засобам мовного аранжування інтер'єру. І в літературо-, і в мовознавстві інтер'єр завжди сприймається разом з людиною і у зв'язку з людиною – чи то з наратором, чи то з персонажем.

Інтер'єр у **художній комунікації** постає невід'ємною частиною життєвого світу людини і знаходить своє суб'єктивно-авторське втілення у художньому дискурсі. Одним із найважливіших видів художньої комунікації є художня література, комунікативний простір якої конститується як чергування одиниць різних рівнів абстракції: дискурс – текст – КМФ – опис – інтер'єр. Перші дві є самодостатніми одиницями гіперономічного порядку, а три останні – гіпонімічного, оскільки являють собою інтратекстові побудови / вкраплення / єдності / фрагменти / сегменти, які існують лише у межах двох перших і не можуть бути самодостатніми.

Художній дискурс є частиною буттєвого дискурсу (В.І. Карасик). Він є родовим поняттям щодо свого видового репрезентанта – художнього тексту (І.А. Бехта, О.М. Ільченко, Ю.М. Лотман, Є.В. Чернявська, R. Beaugrande, D. Crystal, P. Werth та ін.). На цьому тлі **художній текст** розуміють як інтелектуальний продукт творчої діяльності людини, як когнітивно та прагматично структуровану, витриману в єдиному тематичному реєстрі та вербально ціліснооформлену комунікативну одиницю, яка має на меті задоволення інформаційних і естетичних потреб адресата (Ф.С. Бацевич, І.М. Колегаєва, Ю.А. Левицький, З.Я. Тураєва, К.А. Філіпов, J. Gee, S. Göpferich, I.P. Goldstein, M.A. Halliday, S. Strauss і P. Feiz, S. Titscher, A. Ziem та ін.).

Художній текст складається з певних змістових сегментів, одним з яких є **композиційно-мовленнєва форма** (КМФ) – інтратекстова єдність, спрямована на передавання інформації про певний референтний простір і про об'єкти, що його складають, про події, що відбуваються в ньому, і закони, за якими він будується і функціонує (М.П. Брандес, Л.І. Белєхова, А.І. Домашнев, А.П. Загнітко, В.А. Кухаренко та ін.). Типологічно значущими варіантами КМФ є оповідь, роздум і опис. КМФ "**опис**" – один із типових конструктів монологічного тексту на зразок надфразової єдності, спеціалізована на передавання певного кластера інформації про низку послідовних подій, стан природи, внутрішній і зовнішній світ людини. Описовий сегмент у складі художнього тексту передає бачення мовцем певного предметного ряду у статичній, відображає його ознаки в режимі одночасовості, тривалості чи панхронності, окреслює його просторові характеристики. Подібні ознаки притаманні й низхідним різновидам "опису" (пейзажу, портрету, інтер'єру): володіючи характерологічною, психологічною, естетичною та іншими функціями, вони можуть актуалізуватися у тканині художнього тексту відповідно до певних художніх завдань.

Інтратекстовий опис "**інтер'єр**" є одним із різновидів КМФ "опис". Він призначений для вторинного відтворення архітектурно і/або художньо оздобленого внутрішнього простору будівлі шляхом інтратекстового вкраплення – фрагмента деякого художнього цілого, об'єктивованого мовними одиницями у вигляді певної надфразової єдності. У такий спосіб інтер'єр постає

як мікротекст, інтегрований у макротекст і далі – в дискурс, де він використовується як важливий інструмент статико-динамічного зображення внутрішнього простору – атрибута життєвого світу людини.

Головним мотивом використання ІОІ в тексті є психологічний паралелізм, заснований на контрасті або на уподібненні внутрішнього стану людини зовнішньому простору її існування. Відтворюючи внутрішній стан людини, опис інтер'єру відображає психологічно значущі для героя моменти життя і відтак стає засобом непрямой характеристики персонажа. ІОІ не тільки створюють яскравий художній образ, а й дозволяють глибше проникнути у зміст тексту, осягнути специфіку авторського світосприйняття та водночас сприяють концентрації уваги читача на певних деталях того чи іншого об'єкта художньої дійсності.

За логікою речей феномен "*інтратекстовий*" має бути протиставленим феномену "*екстратекстовий*". Перший протичлен опозиції власне і прийнято називати описом, бо його виконано автором або його персонажем у режимі монологічного мовлення і вставлено у тканину художнього тексту – витвору мистецтва, що передбачає його відтворюваність при кожному новому прочитанні. Другий протичлен є не результатом письмового опису, а атрибутом усного діалогічного мовлення, який виникає внаслідок поточного спілкування зацікавлених осіб безпосередньо в ході інтеракції. Він не є плодом художньої обробки автором і не вкладається у вуста персонажа, а є предметом обговорення / обміну думками між людьми, що спілкуються, і не фіксується художнім текстом, а тому не є відтворюваним у художньому просторі.

Методологічною основою вивчення ІОІ є *когнітивно-комунікативна парадигма*, спрямована на пояснення постійних кореляцій і зв'язків між мовою, з одного боку, і структурами знань, операціями мислення та свідомості, – з іншого (Ф.С. Бацевич, О.М. Ільченко, А.П. Мартинюк, О.О. Селіванова, І.С. Шевченко та ін.). Основними параметрами цієї парадигми вважаються експансіонізм, антропоцентризм, функціоналізм і експланаторність.

Перший складник цієї парадигми – *когнітивна лінгвістика* – розглядає мову як частину духовного світу мовця, нерозривно пов'язану з усією ментальною діяльністю індивіда та колективною свідомістю народу. Звідси такі її методи, як описовий, контекстологічний, фреймовий і концептуальний підходи до аналізу мовних і мовленнєвих явищ. Другий складник – *комунікативна лінгвістика* – розглядає мову в реальних процесах спілкування (дискурсивні практики) з урахуванням різних її конститuentів (фізичних, психологічних, соціальних, ситуативних), одним із яких є вербальне повідомлення.

Уся проблематика когнітивно-комунікативної парадигми зосереджена на таких ключових поняттях, як дискурс, концепт, фрейм, картина світу, текст (Н.Д. Арутюнова, А. Вежбицька, Д.С. Лихачов, Ю.С. Степанов, Z. Namawand,

R. Longacre, M. Schwarz, L. Talmy, J.R. Taylor та ін.), які сприяють розгляду мови як когнітивно мотивованого феномена, що використовується у мовленнєвій діяльності людини та має для цього необхідні категорії, одиниці, структури і механізми.

Методика дослідження інваріантних і варіативних властивостей IOI в англomовному художньому дискурсі ґрунтується на трирівневому тактико-стратегічному алгоритмі – підготовчому, дослідницькому і завершувальному. Цей алгоритм сприяє всебічному осмисленню лінгвістично релевантних рис і особливостей об'єкта дослідження. ***Підготовчий рівень*** спирається на три етапи, кожен з яких має відповідну мету: 1) вивчення спеціальної літератури за об'єктом і за предметом дослідження, 2) добір і систематизація емпіричного матеріалу, 3) формування теоретико-методологічної бази і вироблення методики аналізу. ***Дослідницький рівень*** зосереджений власне на вивченні когнітивно-комунікативної специфіки IOI. Він складається з п'яти етапів, спрямованих на з'ясування інтегральних і диференційних рис обраного об'єкта: 1) типологічне осмислення дібраного матеріалу, 2) опис фреймової структури IOI, 3) моделювання концептуального простору IOI, 4) вивчення шляхів і способів граматичного аранжування IOI, 5) окреслення лінгвостилістичної специфіки. ***Завершувальний етап*** передбачає підбиття підсумків, узагальнення результатів і верифікацію встановлених закономірностей.

У другому розділі ***"Когнітивно-семантичний потенціал інтра-текстових описів інтер'єру в англomовному художньому дискурсі"*** висвітлено лінгвокогнітивні властивості IOI, для чого описано їхню структурно-семантичну типологію, визначено їхній лінгвофілософський алгоритм, здійснено фреймове моделювання та окреслено концептуальний простір IOI з паралельним інвентаризуванням відповідних мовних засобів.

Структурно-семантична типологія IOI спирається на їхню спеціалізованість на презентації певного приміщення і/або предметів, які його заповнюють, за такими характеристиками, як форма, зміст, функція, перспектива, що й уможливають їх диференціацію на чотири провідні типи – формальні, ідеографічні, функціональні та особистісні.

Формальні типи IOI пов'язані насамперед з їхньою композиційною структурою та надфразовим обсягом, що дозволяє говорити про два підтипи – розгорнутий і фрагментарний. Розгорнутий підтип має на меті створення максимально повного уявлення про приміщення (розташування, розмір, наповненість, оформлення тощо), а фрагментарний містить лише одну чи декілька деталей, які лаконічно натякають на певну ознаку і в такий спосіб спонукають адресата до самостійного конструювання всієї картини. Поряд із власною структурно-композиційною специфікою іншим важливим критерієм

при диференціації IOI за формою є їх місце у структурі матричного тексту, що уможлиблює їхній поділ на автономні та вбудовані.

Ідеографічні типи IOI спираються на їх змістове наповнення. Залежно від того, який аспект інтер'єру – функціональний чи естетичний – потрапляє у фокус уваги, можна виокремити дві їх тематичні групи. У першій йдеться про описи житлових, виробничих і суспільних інтер'єрів, а у другій – про стиль оформлення (готичний, бароковий, класицистичний, вікторіанський та ін.). Інтер'єр в його естетичному вимірі відтворює культурний стиль епохи.

Функціональні типи IOI зумовлюються тими завданнями, які виконує інтер'єр у конкретному художньому творі. Вони частково збігаються з функціями інших видів КМФ "опис" – портрета, пейзажу, характеристики. Залежно від того, яка функція виконується ними у структурі художнього твору, є сенс говорити про дейктичні, конструктивні, експлікативні та сюжетні IOI.

Особистісні типи IOI пов'язані зі способом зображення інтер'єру крізь призму суб'єкта сприйняття, що дозволяє розрізняти ауторіальні, акторіальні та нейтральні IOI. Перші відбивають зовнішню перспективу, пов'язану з точкою зору оповідача, другі – внутрішню перспективу персонажа як суб'єкта сприйняття, треті являють собою аперсональні описи, позбавлені особистісних коментарів та оцінок.

Лінгвофілософські параметри IOI аналізуються з огляду на той факт, що як частина художнього простору вони є фрагментом тексту, який має на меті створення чуттєво-конкретного образу цього простору в уяві адресата. Це досягається завдяки специфічній онтологічній і семіотичній структурі самого IOI.

Онтологічна структура IOI зумовлюється буттєвими характеристиками інтер'єру як способу організації та існування внутрішнього закритого простору. Вона задається просторовими параметрами "предметність" і "тримірність" і часовими – "синхронність" і "статичність", мовна репрезентація яких визначає семіотичну структуру IOI. У той час, як категорія простору забезпечує основний зміст описового тексту, категорія часу визначає його формальну специфіку, адже опис являє собою фрагмент монологічної частини цілого тексту.

Часопросторові параметри опису інтер'єру знаходять своє **семіотичне втілення** у мовних засобах – буттєвих реченнях, логічна схема яких утворюється актантами-холонімами і актантами-партонімами, а також константами-зв'язками. Залежно від способу, в який холоніми уречевлюють простір, вони чітко розподіляються за ЛСГ на позначення приміщень, конструкцій, меблів, аксесуарів, декору. У функції партонімів, які відбивають тримірність простору і конкретизують спосіб взаєморозташування об'єктів, що його наповнюють, вживаються прислівники і прийменники типу *inside of, under, in front of, in, behind, on, near* та ін. Константи-зв'язки відбивають спосіб існування предмету інтер'єру в часі та просторі, фіксуючи сам факт його пере-

бування у певний момент у певному місці (*to be, to have*), а також вказують на його розташування щодо інших об'єктів (*to stand, to lie, to hang, to consist*).

Розмаїття IOI з точки зору форми, змісту, функцій та особи суб'єкта сприйняття, з одного боку, та їхня онтологічна й семіотична структури, – з іншого є тими характеристиками, спостереження за якими стає необхідною передумовою аналізу когнітивних структур, що покладені в їх основу. Актуальними в цьому плані є насамперед такі параметри IOI, як фреймове моделювання та концептуальна організація.

Як когнітивна модель організації знань про стереотипну ситуацію **фрейм ОПИС ІНТЕР'ЄРУ** співвідносить мовні й когнітивні елементи і являє собою трирівневу побудову, утворювану вузлами змістового й формального планів і пропозиційними зв'язками між ними. Її верхній шар складають чітко визначені й незмінні суперординантні вузли – образ ситуації ('приміщення виглядає так') і набір відповідних пропозицій ('X є СТИЛЬКИ', 'X є TAKE', 'X існує TAK', 'X є/існує TAM', 'X є/існує TODI'). Низхідні рівні мережі посідають термінали та їх значення, сформовані онтологічними та семіотичними властивостями IOI.

Вузол фрейму "приміщення виглядає так" водночас задає й основні **концептуальні параметри** IOI. Він об'єктивується за допомогою концепт-ідеї INTERIOR і матеріалізується засобами більш конкретних просторових концептів – лінгвокультурних і -когнітивних. Перші відбивають усталені уявлення про предметні сутності, їх візуальні особливості та ціннісні виміри для певної мовної спільноти, а другі втілюють ідею просторових відношень між цими предметними сутностями та мають редуковані образний і ціннісний складники. Сукупність перших утворює ментальний кластер ПРЕДМЕТНІСТЬ, а сукупність других – ментальний кластер ТРИМІРНІСТЬ.

Інтегральною ідеєю ментального **кластера ПРЕДМЕТНІСТЬ** є 'речовинність' (реїстичність), а диференційною – 'конструкції' (WALL, CEILING, FLOOR), 'меблі' (TABLE, BED, CHAIR), 'декор' (MARBLE, RELIEF, SCULPTURE) та 'аксесуари' (PICTURE, CUSHION). Їх актуалізація та продуктивність цілком залежать від творчого наміру автора, а детальна розробленість образних і ціннісних складників не лише робить їх "будівельним матеріалом" IOI, але й унаочнює їхню лінгвокультурну специфіку.

Інтегральним началом лінгвокогнітивних просторових концептів є ідея тримірності. Вона відбиває уявлення про спосіб співіснування матеріальних об'єктів, втілюваних предметними концептами. Самі ж концепти **кластера ТРИМІРНІСТЬ** диференціюються за ознаками 'висота', 'ширина', 'довжина'. Кожна ознака відповідає одному з просторових вимірів і підпорядковує відповідну бінарну опозицію, що репрезентує певну просторову вісь – вертикальну (TOP – BOTTOM), латеральну (LEFT – RIGHT), фронтальну (FRONT – BACK). Найвищу продуктивність в IOI виявляють концептуальні бленди, утворювані шляхом ментальної інтеграції уявлень про всі три просторові осі.

У третьому розділі "**Комунікативно-функціональна реалізація інтратекстових описів інтер'єру в англомовному художньому дискурсі**" описано предикативну організацію IOI, здійснено аналіз шляхів і способів їхнього синтаксичного аранжування та з'ясовано їхні лінгвостилістичні особливості з наголосом на преферентно використовуваних мовних засобах.

Предикативна мережа IOI ґрунтується на трьох засадах їхньої морфосинтаксичної організації – категоріях темпоральності (темпоральна сітка), модальності (модальна сітка) та персональності (персональна сітка), які зводяться до усталеної системи координат "его/я – hic/тут – nunc/тепер".

Персональна сітка відбиває спосіб художньої презентації інтер'єру за принципом діючих осіб – першої (персональне мовлення) або третьої (авторське мовлення). Залежно від того, з однією чи з двома особами пов'язана ця презентація, можна говорити про моно- та біперсональну, одно- та різнопланову сітку. В IOI домінує біперсональна однопланова сітка, що зумовлено, насамперед, композиційно-мовленнєвою природою жанру "опис", яка полягає в монологічності оповіді та в наявності додаткових об'єктів оповіді – предметів інтер'єру. Пор.: *And it is to make room for such scarecrows as these, thought Ravenswood, that my ancestors have been torn down from the walls which they erected!" He looked at them again, and, as he looked, the recollection of Lucy Ashton, for she had not entered the apartment with them, seemed less lively in his imagination* /W. Scott/. Як інгерентна властивість IOI біперсональність відбиває ту істину, що сам інтер'єр презентується в дискурсі як такий, що має пряме відношення до антропосфери: яким би не було його зображення, воно не може обійтися без homo loquens. При цьому на побудову біперсональної сітки вирішальний вплив має реєстр персонажного мовлення.

Модальна сітка має на меті таке аранжування IOI, при якому їхні об'єктивні параметри отримують імпульси суб'єктивно-авторського ставлення до зображуваного. Комбінування засобів об'єктивної та суб'єктивної модальностей зумовлює наявність моно- та полімодальної сіток. Обидві вони конститууються за рахунок комбінування сигналів двох модальностей – об'єктивної (константа) і суб'єктивної (змінна). Пор.: *Large sitting-room on the right side, perfectly furnished, with long windows almost to the floor, and those preposterous English window fasteners which a child could open. Behind there was nothing remarkable, save that the passage window could be reached from the top of the coach-house* (A.C. Doyle). Константа задає наскрізний індикативний характер оповіді, що є одним-єдиним маркером модальності для мономодальних IOI, а для полімодальних стає тією платформою, на яку надбудовуються вторинні модальні значення – алетичні, епістемічні, аксіологічні. При цьому мова накладає заборону на використання в ОІО деонтичної модальності. Загалом же IOI є насамперед індикативними описами – такими, що тяжіють до зображення

об'єктивного стану речей, а тому є скупими на суб'єктивні характеристики повідомлюваного.

Темпоральна сітка IOI створюється за зразком, в основі якого лежить опозиція "гомогенність vs гетерогенність". Гомогенність є усталеним способом зображення IOI в режимі однієї часової перспективи, а гетерогенність заснована на ідеї того, чи є часові форми (ЧФ), використовувані в одному й тому ж описі, одного плану чи різного. І гомо-, і гетерогенність є чинними для кожного з трьох патернів – теперішнього, минулого та комбінованого. Найбільш репрезентативним є патерн "теперішнє", вживання ЧФ в якому вирізняється кількісною перевагою Present Simple. Використання ЧФ у патерні минулого спирається на комбінаторний алгоритм, в основі якого – ЧФ Past Simple, що утворює темпоральне підґрунтя для різночасових описів інтер'єру. Патерн комбінованого формату передбачає використання різних часових планів – як теперішнього, так і минулого, що спостерігається у тих рідкісних випадках, коли виникає необхідність розвести персонажне і авторське мовлення: *The room that afternoon was full of such shy creatures, lights an shadows, curtains blowing, petals falling – things that never happen, so it seems, if someone is looking. The quiet old country room with its rugs and stone chimney pieces, its sunken book-cases and red and gold lacquer cabinets, was full of such nocturnal creatures* (V. Woolf). Проте і в цьому випадку Present Simple і Past Simple виступають "будівельним" матеріалом усієї темпоральної сітки і в такому своєму амплуа виступають інваріантними одиницями темпорального аранжування IOI.

Специфіка **синтаксичної організації IOI** полягає в незначній кількісній асиметрії, що засвідчує перевагу у використанні складнореченневих структур, які домінують саме тому, що сприяють більш виразному втіленню результатів спостереження автора над внутрішнім оздобленням простору.

На тлі майже повної відсутності IOI, оформлених **простим реченням**, загальна специфіка використання такого речення в IOI має дві тенденції: його поширення другорядними членами та його ускладнення другопрєдикативними структурами. Перші спираються переважно на поширення підмета, присудка і на використання однорідних членів. Пор.: *There was a small round table before the window. There was a hearthrug with a dazzling pattern of imaginary flowers. On the blue cloth of the middle table were four showily-bound volumes, arranged symmetrically. Two arm-chairs were draped with long white antimacassars* (G. Meredith). Другі (інфінітивні, партиципні, герундіальні звороти і парентеза) є менш продуктивним способом аранжування IOI, очевидно, за рахунок того, що втілюють дещо складніший спосіб вираження думки: *In the corner between the bookcase and the wall there stood a tall green safe, the firelight flashing back from the polished brass knobs upon its face* (A.C. Doyle).

Ключовим фактором використання **складного речення** в ІОІ є ставлення до нього людини – чи то автора, чи то персонажа. Таке ставлення може мати імпліцитний або експліцитний вияви. Перший стосується переважно паратактичних побудов, тоді як гіпотактичні мають відношення і до перших, і до других.

Використання паратаксису в ІОІ пов'язано з імплікацією авторського мовлення, яке прагне подати інтер'єр так, як його спостерігає автор, без будь-яких сигналів ієрархії, що зумовлено вираженням відношень приналежності одного предмета до іншого, їх рівноцінністю: *The smell of leaking gas pervaded everything; but the room was bright and well-coming, cushions gay against the burlap covers of the divans, a bowl of red geraniums catching the light in the centre of the table* (L. Durrell). Гіпотаксис, на відміну від паратаксису, пов'язаний не тільки з авторським мовленням, але й з мовленням персонажів. При цьому найбільш уживаними для аранжування ІОІ є означальні, з'ясувальні та окремі типи обставинних клауз. *We have some very elegant rooms at present which we would like to have you look at, if you have not made up your mind where you intend to reside for the summer* (T. Dreiser). Натомість підрядні наслідку, мети і способу використовуються тут як виняток, адже інтер'єр постає як готовий продукт діяльності людини, більшість ієрархічних зв'язків творення якого залишається "за кадром".

Лінгвостилістична специфіка ІОІ зумовлюється широким вживанням різноманітних стилістичних засобів, прийомів і фігур, зумовлених авторською інтенцією на змалювання предметного світу персонажів і внутрішнього простору їх побутування. За допомогою стилістичних прийомів створюється особлива образність текстового фрагмента, надається неповторна експресія, посилюється естетичний вплив.

Специфіка використання **стилістичних прийомів і фігур** представлена декількома типами співвідношення значень лексичних одиниць, серед яких провідними є ті, що виникають у результаті взаємодії основних і похідних (емоційних) предметно-логічних значень (епітети, гіперболи, уособлення), а також взаємодії словникового і контекстуального предметно-логічного значень (метафора, метонімія, синекдоха) та певною мірою ті, що спеціалізуються на описі предметів і явищ (перифрази, порівняння). Мінімальну продуктивність виявляють в описах інтер'єру прийоми антономазії та антитези.

Конвергенція стилістичних засобів і прийомів полягає в сукупному використанні в межах одного й того ж ІОІ одночасно епітетів, гіпербол, перифраз, порівнянь, уособлень, алюзій, метафор, метонімії та ін., взаємодія яких відбувається за алгоритмом мінімальних (два-три прийоми) і максимальних (чотири й більше) конвергентних моделей. Використання мінімальної чи максимальної конвергентної моделі залежить, насамперед, від розміру ІОІ. Кожна модель є унікальною, проте майже кожна з них містить епітет, що

засвідчує його статус як основного прийому стилістичного аранжування IOI. Пор.: *If she could but stroll up yon broad walk, cross that rich entrance-way, which to her was of the beauty of a jewel, and sweep in grace and luxury to possession and command – oh! how quickly would sadness flee; how, in an instant, would the heartache end* (Т. Dreiser).

Лінгвопоетична специфіка IOI пов'язана з евфонією – комплексним використанням лексико-семантичних, синтаксичних і фонетичних засобів з особливим фокусом уваги на словесній інструментовці. Словесна інструментовка – це насамперед преферентне використання певних ЛСГ, а також різних шарів лексики, які у поєднанні з техніками синтаксичного аранжування (слово-сполучення, повтори) сприяють увиразненню поетичного візерунка IOI. Іще більшою мірою естетичний вплив посилюється при долученні до опису евфонічних засобів фонетичного порядку – алітерації та звукосимволізму. Всі вони разом сприяють головній настанові будь-якого IOI – здійсненню прагмаестетичного впливу на читача.

ВИСНОВКИ

В яких би параметрах не описувався інтер'єр, він сприймається як невід'ємна частина життєвого простору людини і завжди знаходить своє суб'єктивно-авторське відображення в художньому дискурсі. Для сучасної парадигми мовознавства інтратекстовий опис інтер'єру є привабливим насамперед з огляду на його лінгвокогнітивний потенціал та на шляхи і способи його комунікативно-функціональної реалізації.

З когнітивного погляду IOI є фрагментами художнього дискурсу, які мають на меті створення візуального образу приміщення в уяві адресата. Досягнення цієї мети уможлиблюється завдяки наявності сталої когнітивної структури описових текстів, реконструкція та моделювання якої передбачає такі дослідницькі кроки, як систематизація описів інтер'єру, побудова фреймової моделі та опис концептуального простору.

Основні таксономічні засади типологізації IOI визначаються такими параметрами, як форма, зміст, функція, перспектива. З формальної точки зору вони розрізняються за обсягом, за структурно-композиційними особливостями і за характером використовуваних мовних засобів; у змістовому плані – за тематизацією функціонального чи естетичного аспектів; за функціональним критерієм розрізняють дейктичні, конструктивні, характеризувальні, експлікативні та сюжетні IOI, а за особистісним – ауторіальні, акторіальні та нейтральні.

Фрейм ОПИС ІНТЕР'ЄРУ являє собою трирівневу мережу, утворювану вузлами змістового й формального планів і пропозитивними зв'язками. Змістова шпальта фрейму окреслює концептуальний простір IOI, інтегральним началом якого є концепт-ідея INTERIOR. Останній інкорпорує пропозицію, реалізація якої

передбачає актуалізацію концептів, що втілюють просторові ознаки "предметність" і "тримірність" і утворюють два відповідних кластери. Конституенти кластера ПРЕДМЕТНІСТЬ диференціюються за ознаками 'конструкції', 'декор' та 'аксесуари'. Конституенти кластеру ТРИМІРНІСТЬ спираються на поняттєві ознаки 'висота', 'ширина', 'довжина', кожна з яких відповідає одному з просторових вимірів і підпорядковує бінарну опозицію, зумовлену певною просторовою віссю – вертикальною, латеральною чи фронтальною.

Комунікативно-функціональні особливості IOI пов'язані з його предикативною, синтаксичною та стилістичною специфікою. Предикативна організація IOI базується на трьох засадах їхньої граматичної організації – категоріях персональності (персональна сітка) модальності (модальна сітка) і темпоральності (темпоральна сітка).

Персональна сітка відбиває спосіб художньої презентації інтер'єру за принципом діючих осіб – першої чи третьої, що уможлиблює розрізнення моно- та біперсональної мереж. Модальна сітка надає об'єктивними параметрам IOI певних оцінних імпульсів, що відбувається за рахунок комбінування сигналів об'єктивної та суб'єктивної модальності. Загалом же IOI є насамперед індикативними описами, адже претендують на зображення дійсності у вимірах об'єктивного стану речей. Темпоральна сітка створюється за алгоритмом, в основі якого лежить опозиція "гомогенність vs гетерогенність", що є чинною для кожної з трьох перспектив – теперішньої, минулої та комбінованої.

З антропоцентричною презентацією інтер'єру безпосередньо пов'язане і його синтаксичне аранжування, де ключовим фактором виявляється ставлення до нього людини – автора чи персонажа. Перший стосується переважно простих речень і паратаксису, тоді як гіпо- та політактичні конструкції однаково активно враховують і перший, і другий чинники. Інша специфічна властивість синтаксису IOI полягає у кількісній асиметрії використання простого і складного речення, яка засвідчує перевагу останнього.

Важливим мотивом використання IOI є й психологічний паралелізм, заснований на контрасті або на уподібненні внутрішнього стану людини зовнішньому простору її існування. Відтворюючи внутрішній стан людини, IOI виражає психологічно значущі для персонажа моменти життя і стає засобом його непрямої характеристики. За рахунок специфічного використання стилістичних засобів, прийомів і фігур IOI не тільки створюють яскравий художній образ, а й дозволяють глибше зануритися у зміст тексту і осягнути всю неповторність авторського світосприйняття.

Когнітивно-дискурсивний погляд на вербальну специфіку IOI в англomовному художньому дискурсі може стати у перспективі основою лінгвопрагматичного, -культурного чи -синергетичного опису інших композиційно-мовленнєвих форм і їх різновидів, з одного боку, та інших

дискурсивних формацій на матеріалі інших природних мов, – з другого, де певної значущості набуває моделювання концептуальних просторів і лінгвопоетичної своєрідності тестів і їх фрагментів.

Основні положення дисертації висвітлено в таких публікаціях:

1. Бірюкова Д.В. Опис інтер'єру в англomовному художньому дискурсі / Д.В. Бірюкова // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – Вип. 118. – С. 185-189.
2. Бірюкова Д.В. Фреймова організація описів інтер'єру в художньому дискурсі / Д.В. Бірюкова // Науковий вісник Східноєвропейського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія: Філологічні науки – № 5 (282). – Луцьк: СЛУ ім. Лесі Українки, 2014. – С. 5-9.
3. Бірюкова Д.В. Синтаксическая организация описаний интерьера в художественном дискурсе / Д.В. Бірюкова // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна, 2014. – № 1103. – С. 106-110.
4. Бірюкова Д.В. Предикативная организация описаний интерьера в англоязычном художественном дискурсе / Д.В. Бірюкова // Нова Філологія. Зб. наук. пр. — Запоріжжя: ЗНУ, 2014. – № 66. – С. 28-34.
5. Бірюкова Д.В. Онтологічна і семіотична структура інтратекстових описів інтер'єру / Д.В. Бірюкова // Наукові записки нац. ун-ту "Острозька академія". Серія "Філологічна". – Острог: Вид-во нац. ун-ту "Острозька академія", 2015. – Вип. 51. – С. 161-164.
6. Бірюкова Д.В. Типы и виды описаний интерьера в художественном дискурсе / Д.В. Бірюкова // Филологические науки. Вопросы теории и практики – Тамбов: Грамота, 2014. – № 11 (41), Ч. I. – С. 27-31.
7. Бірюкова Д.В. Концептуальний простір інтратекстових описів інтер'єру / Д.В. Бірюкова // Yale Journal of Science and Education. – Yale: Yale University Press, 2016. – № 1 (18). – С. 112–120.
8. Бірюкова Д.В. Функциональные особенности описания интерьера в художественном дискурсе / Д.В. Бірюкова // Сучасна англїстика і романїстика: перший рубіж нового тисячоліття: Матеріали V міжнародн. наук. форуму, 18 вересня 2013 р. – Харків: Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, 2013. – С. 21-23.
9. Бірюкова Д.В. Фреймова модель в англomовному художньому дискурсі / Д.В. Бірюкова // Актуальні проблеми викладання іноземних мов для професійного спілкування: Матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., 25-26 квітня 2014 р. – Дніпропетровськ: Біла К.О., 2014. – С. 19-21.
10. Бірюкова Д.В. Лінгвофілософські засади структурування інтратекстових описів інтер'єру / Д.В. Бірюкова // Актуальні проблеми викладання іноземних мов для професійного спілкування: Матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф., 19-20 червня 2015 р. – Дніпропетровськ: Біла К.О., 2015. – С. 70-72.

11. Бірюкова Д.В. Опис інтер'єру як інтратекстовий сегмент художнього цілого / Д.В. Бірюкова // Сучасна германістика: теорія і практика: Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., 10-11 листопада 2015 р. – Дніпропетровськ: Біла К.О., 2015. – С. 27-28.

АНОТАЦІЯ

Бірюкова Д.В. Інтратекстові описи інтер'єру в англomовному художньому дискурсі (на матеріалі прозових творів XIX – XX ст.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Київський університет імені Бориса Грінченка Міністерства освіти і науки України, Київ, 2016.

Дисертаційну роботу присвячено вивченню когнітивних і комунікативних особливостей композиційно-мовленнєвої форми "опис інтер'єру", а також засобів її вербального оформлення у сучасній англійській мові. У роботі висвітлено роль і місце описів інтер'єру в англomовному художньому дискурсі, розроблено методику їх дослідження у межах когнітивно-комунікативної парадигми лінгвістики, виокремлено структурно-семантичні типи, схарактеризовано фреймову структуру цього інтратекстового фрагмента і окреслено його концептуальний простір у вимірах англійської лінгвокультури. З'ясовано шляхи і способи предикативної організації інтратекстових описів інтер'єру в термінах темпоральної, модальної та персональної сіток, виявлено алгоритм використання в них простих і складних синтаксичних структур, а також описано лінгвостилістичну специфіку їхнього мовного аранжування.

Ключові слова: опис інтер'єру, композиційно-мовленнєва форма, художній дискурс, когнітивно-комунікативна парадигма, структурно-семантичний тип, фрейм, концепт, предикативна організація, синтаксична структура, лінгвостилістика

АННОТАЦИЯ

Бирюкова Д.В. Интратекстовые описания интерьера в англоязычном художественном дискурсе (на материале прозаических произведений XIX – XX вв.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Киевский университет имени Бориса Гринченко Министерства образования и науки Украины, Киев, 2016.

Работа посвящена изучению когнитивных и коммуникативных особенностей композиционно-речевой формы "описание интерьера", а также средств ее вербальной аранжировки в современном английском языке. В художественной коммуникации интерьер выступает неотъемлемой частью духовного мира человека и находит свое субъективно-авторское отражение в художественном дискурсе в виде интратекстовых описаний (ИОИ).

Первым шагом в изучении заявленного объекта стала разработка надлежащей методики их исследования, "привязанной" к когнитивно-дискурсивной парадигме лингвистики и предполагающей его изучение в двуединстве когнитивно-семантического и коммуникативно-функционального начал ИОИ.

Второй шаг – моделирование когнитивно-семантической структуры ИОИ – базируется на осознании того факта, что их основной целью ИОИ является создание визуального образа внутреннего помещения в представлении адресата. Исходя из этого, основной фокус внимания в работе был сосредоточен на описании структурно-семантической типологии ИОИ, на определении их лингвофилософского алгоритма, осуществлении их фреймового моделирования и освещении их концептосистемы с параллельной инвентаризацией соответствующих языковых средств их аранжировки.

В основе анализа структурно-семантической типологии ИОИ лежат такие их характеристики, как форма, содержание, функция, перспектива, позволяющие говорить о четырех типах ИОИ – формальных, идеографических, функциональных и личностных. В опоре на онтологические и семиотические параметры ИОИ строится фреймовая модель ИОИ, которая представляет собой трехуровневое образование, состоящее из узлов содержательного и нормального планов, скрепленных соответствующими пропозициональными связками. Далее в работе очерчена концептосистема ИОИ, интегрирующим началом которой является концепт-идея INTERIOR с двумя нисходящими ментальными кластерами □ ПРЕДМЕТНОСТЬ и ТРЕХМЕРНОСТЬ.

Третьим шагом исследования стало изучение коммуникативно-функциональной реализации ИОИ, предполагающее описание их предикативной организации, анализ путей и способов их синтаксического оформления и выяснение их лингвостилистических особенностей с акцентом на преферентно используемые языковые средства.

Предикативная организация ИОИ четко коррелирует с темпоральной, модальной и персональной сетками. Первая связана с таким алгоритмом использования временных форм, в основе которого лежит оппозиция "гомо генность – гетерогенность", распространяемая на перспективу настоящего, прошедшего и их комбинаций. Вторая состоит из элементов объективной и субъективной репрезентации ИОИ, что позволяет ей (сетке) быть как моно-, так и полимодальной. Третья отражает способ презентации ИОИ либо в речи персонажа, либо в речи автора. В зависимости от того, со сколькими лицами связана данная презентация, можно говорить о моно- и биперсональной сетках.

Далее в работе рассмотрена синтаксическая организация ИОИ. Их специфической особенностью является доминирование сложных предложений. При этом ключевым фактором использования этих предложений является

отношение к нему (интерьеру) человека – автора или персонажа, что может проявляться как имплицитно, так и эксплицитно: первое касается исключительно паратаксиса, тогда как гипотаксис имеет отношение и к первому, и ко второму. В целом использование сложного предложения делает ИОИ более яркими и образными. Это же касается и их стилистической аранжировки, характеризуемой широким использованием различных стилистических средств и приемов в составе конвергентных моделей, что обусловлено авторской интенцией в изображении внутреннего пространства обитания человека. Выявлено, что лингвопоэтическая специфика ИОИ сопряжена с комплексным использованием лексико-семантических, синтаксических и фонетических средств, где особое внимание уделено словесной инструментровке.

Ключевые слова: описание интерьера, композиционно-речевая форма, художественный дискурс, когнитивно-коммуникативная парадигма, структурно-семантический тип, фрейм, концепт, предикативная организация, синтаксическая структура, лингвостилистика

ABSTRACT

Biriukova D.V. Intratextual descriptions of interior in English literary discourse (a study of prose works of XIX – XX centuries). – Manuscript.

Thesis for a Candidate degree in Philology, Speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Borys Grinchenko Kyiv University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2016.

The thesis focuses on the study of cognitive and communicative features, and verbal means of arrangement of compositional-speech form "Description of Interior" in English language. The thesis highlights the role and place of descriptions of the interior in English literary discourse and provides the method of their research within cognitive and communicative paradigm of linguistics. The research defines structural and semantic types of descriptions of interior, describes frame structure of the intratextual fragment and outlines its conceptual space in terms of English culture. The thesis investigates the ways and means of predicative organization of intratextual descriptions of interior in terms of temporal, modal and personal networks, reveals the algorithm of use of simple and complex syntactic structures and describes linguostylistic peculiarities of their language arrangements.

Keywords: interior description, compositional speech form, literary discourse, cognitive and communicative paradigm, structural and semantic type, frame, concept, predicative organization, syntactic structure, linguostylistics